

Dries Touw, namens de werkgroep van harte met dit resultaat te feliciteren.

Heinjo During

De Nederlandse Veenmossen

Besproken boek: A.C. Bouman, 2002. De Nederlandse veenmossen. Flora en verspreidingsatlas van de Nederlandse Sphagnopsida. Met bijdragen van A.C.A.M. van der Pluijm en G.M. Dirkse. Natuurhistorische Bibliotheek Nr. 70. KNNV Uitgeverij (ISBN 90-50110162-9). Prijs leden BLWG € 17,-- excl. verzendkosten (zie koft-binnenzijde van Buxbaumiella).

Dit fraaie boek completeert de kritische revisie van het Nederlandse herbariummateriaal van mossen. Na de bladmossen (excl. Sphagnum) in 1989 en de levermossen in 1996 zijn nu ook de veenmossen op orde. In totaal zijn ca. 11.000 collecties bekeken die uiteindelijk bleken te behoren tot 35 soorten.

De Nederlandse Veenmossen blinkt uit in gebruikersgemak. Na heldere inleidingen over o.a. ecologie, standplaats, morfologie en verzamelen en prepareren is een veldsleutel opgenomen. Deze sleutel voorziet in een grote behoefte, alleen al doordat alle relevante veldkenmerken overzichtelijk bij elkaar zijn gezet. Het grootste probleem met veenmossen doet zich immers voor in het veld: hoeveel soorten groeien hier door elkaar? staan roodachtig groen en groenachtig rood voor verschillende soorten? is mijn vegetatieopname bij benadering compleet? In het veld kan o.a. worden gelet op de vorm van de bladtop van de takbladen, het aantal hangende en afstaande takken per bundel, vorm en stand van de stengelbladen en de aanwezigheid van een eindknop. Is eenmaal een beslissing genomen welke vormen en kleuren meegaan naar huis, dan vormt determinatie achter binoculair en microscoop met deze nieuwe flora geen probleem meer.

Alle sleutels zijn voorzien van tekeningen die de te maken keuzes ondersteunen. Ik begrijp niets van de formulering "groene takbladcellen voor 1/3-1/2 door hyaliene cellen ingesloten" (1/3 van wat? insluiten?), maar de meelopende illustraties maken de tekst in feite overbodig. Na een sleutel voor de secties worden per sectie de soorten uitgesleuteld en op uniforme wijze besproken. De essentie hiervan wordt samengevat onder het kopje diagnostische kenmerken. Dan volgen voorkomen in Nederland (met verspreidingskaartje op uurhokbasis voor en na 1950), ecologie, vergelijking (met andere soorten) en eventueel opmerkingen.

Deze opmerkingen zijn bijzonder waardevol en maken goed duidelijk hoeveel valkuilen de auteur heeft gepasseerd. Dankzij een opmerking onder *S. girgensohnii* heb ik een recente (vermeende) vondst van deze soort ijlings overgebracht naar *S. fimbriatum* na controle van de vorm van de stambladen ... van de eindknop! Per soort wordt één pagina gevuld met tekeningen van stengel- en takbladen en microscopische details. Alle tekeningen zijn door de auteur gemaakt! In het midden van het boek is een aantal fraaie kleurenfoto's opgenomen van Bart Horvers en Klaas van der Veen, waaronder foto's van de minder bekende soorten *S. russowii*, *S. rubellum*, *S. contortum* en *S. teres*.

Een aantal spookverschijningen in de Nederlandse mossenliteratuur is definitief verjaagd, zoals *S. papillosum* zonder papillen (*var. laeve*), *S. angermanicum* en *S. watsii*. De recent afgesplitste soorten *S. brevifolium* en *S. isoviitae* worden resoluut verbannen naar de synonymie van *S. fallax*. De grondige bewerking van de sectie *Subsecunda* door Gerard Dirkse is integraal overgenomen waarmee o.a. *S. crassicladum*, *S. inundatum* en *S. obesum* als standplaatsvormen onder *S. denticulatum* zijn gebracht. De taxonomische inzichten die tijdens de revisie zijn ontstaan, waren voor een belangrijk deel al verwerkt in de Standaardlijst van de Nederlandse blad-, lever- en hauwmossen (1999). *S. imbricatum* is bij nader inzien opgesplitst. Het recente materiaal is ondergebracht bij *S. affine*; *S. austinii* is alleen subfossiel bekend. En passant heeft Ad Bouman in 2001 in zijn achtertuin, de Ankeveense Plassen, *S. centrale* ontdekt als nieuwe soort voor Nederland!

Voor het eerst zijn nu verspreidingskaartjes beschikbaar van alle veenmossen. Diverse soorten laten (althans voor mij) onverwachte patronen in voorkomen zien: *S. capillifolium* komt praktisch alleen voor boven de grote rivieren en is ook daar opvallend zeldzaam; *S. russowii* heeft een merkwaardig diffuus patroon en is wellicht in uitbreiding (slechts 4 van de 46 atlasblokken dateren van voor 1950); *S. flexuosum* is uitgesproken zeldzaam op de hogere zandgronden. Hopelijk worden de verspreidingsgegevens ook nog eens gepubliceerd met een breekpunt bij 1980: welke soorten zijn recent toe- of afgenomen?

Het kopje "ecologie" bij de soortbeschrijvingen sluit aan op het inleidende hoofdstuk standplaats. In dit hoofdstuk wordt o.a. uiteengezet hoe het voorkomen van veel veenmossen samenhangt met de invloed van regenwater, grondwater of oppervlaktewater, een concept dat door Geert van Wirdum is geïntroduceerd. Helaas ontbreken hier de referenties. Ook is niet aangegeven in hoeverre de Vegetatie van Nederland is gevolgd (gebaseerd op vegetatieopnamen met ongecontroleerde veenmosvondsten). De standplaatsbeschrijvingen per soort weerspiegelen de langjarige ervaring van de auteur met verlandingsreeksen in laagveen-

gebieden. Ongetwijfeld krijgt het ecologisch onderzoek aan veenmossen door het verschijnen van deze flora een nieuwe impuls.

Dit brengt me op een minder plezierig onderwerp dat na de revisies van de bladmossen, levermossen en nu ook veenmossen met de mantel der liefde is bedekt: het niet-geringe aantal foute determinaties aangetroffen in de herbaria van particulieren, instituten en universiteiten. Ik ben vast niet de enige persoon die met het schaamrood op de kaken het van Ad Bouman terugontvangen materiaal heeft doorgenomen. Een belangrijke conclusie uit het revisiewerk is dan ook dat alleen sprake kan zijn van serieus onderzoek aan de verspreiding en ecologie van mossen als vondsten worden gedocumenteerd met herbariummateriaal dat voor revisie beschikbaar is en blijft.

Rienk-Jan Bijlsma

Jaarverslag BLWG 2002

De belangrijkste gebeurtenissen in 2002 waren het verschijnen van de veenmosflora, het zomerkamp in Noorwegen en de indiensttreding van een betaalde kracht.

Op 1 juli is Laurens Sparrius als databeheerder in dienst getreden van de BLWG. Zijn aanstelling – voor één dag per week – geldt vooralsnog voor een periode van een jaar. Tot zijn takenpakket behoren onder meer het moderniseren en beter toegankelijk maken van de databanken, de coördinatie van de invoer van nieuwe en oude gegevens, het onderhouden van contacten met de waarnemers, de kwaliteitsbewaking van de verspreidingsgegevens (in samenwerking met specialisten) en het invullen van de 'Natuurloketfunctie'. Aan het eind van het jaar was de mossendatabank succesvol omgezet naar Microsoft Access en was de achterstand in het invoeren van gegevens geheel weggewerkt. De databank voor mossen bevatte eind 2002 circa 250.000 records. Via het Natuurloket kwamen af en toe opdrachten binnen voor rapportages of inventarisaties.

Treurig was het overlijden in oktober van Sam Groenhuijzen, een van de oprichters van de werkgroep. In dezelfde maand overleden ook Jan Frencken en Jan de Ruijter.

Op de werkdag in februari werden nieuwe determineersleutels voor de genera *Sphagnum* en *Cladonia* toegelicht en getest. Het programma van de lezingendag, die in maart in Utrecht werd gehouden, was zeer gevarieerd. Ontwikkelingen in het natuurbeleid, epifyten in een Vlaamse vallei, verbanden tussen clonaliteit en geslachtsverdeling in Britse lever-